

Onderwerp:	'Van aanbevelingen naar acties.' Voorstel van de vier Brabantse waterschappen voor vervolgstappen op het KRW-essay (Universiteit Utrecht)
Aan:	- o KRW – portefeuillehouders waterschappen Noord-Brabant (Angelien Hagenaars, Mado Ruijs, Ernest de Groot, Esther Groenenberg) - o Bestuur NBWB (ter vaststelling) - o Regiegroep Water & GS-NBWB (ter gedachtevorming – gezamenlijke vervolgstappen provincie en waterschappen) - o Unie van Waterschappen (ter informatie en verwerking in landelijke notitie) - o RBO Maas, RBO Schelde en RBO Rijn-West (ter informatie)
Opstellers:	Leo Santbergen (waterschap Brabantse Delta); Ton Ruigrok (waterschap Rivierenland; Jelle Gommans/Aad Oomens (waterschap De Dommel); Harrie Menning (waterschap Aa en Maas)
Versie:	18 december 2023

1. Inleiding

In de Noord-Brabantse Waterschapbond (NBWB) is afgesproken dat de Brabantse waterschappen de aanbevelingen uit het KRW essay 'Scherper aan de Wind: Koersen op KRW-doelbereik in 2027' ([rebo-ESSAY KRW NBWB 22 september 2023 FINAL.pdf \(uu.nl\)](#)) nader bekijken en van een voorstel voor nadere uitwerking voorzien. Hierbij kijken we naar wie bepaalde aanbevelingen het beste kan uitwerken (landelijk, regionaal stroomgebiedsniveau of individuele partijen). Deze notitie betreft een gezamenlijke verkenning van de vier Brabantse waterschappen (Rivierenland, Aa en Maas, De Dommel en Brabantse Delta). De notitie is ook de basis voor gesprekken met andere overheden en partners (onder andere in de stroomgebiedsoverleggen voor Maas en Schelde) over vervolgstappen voor de Kader Richtlijn Water. Waterschap Rivierenland volgt qua afspraken en KRW-planning primair de samenwerking binnen het Rijn-West stroomgebiedsoverleg.

Alle aanbevelingen van het KRW-essay komen aan de orde, zij het niet exact in dezelfde volgorde. Hierbij is een aanbeveling in tweeën geknipt en zijn er twee aanbevelingen toegevoegd die wel uit het essay te halen zijn (en om actie vragen) maar die niet expliciet door de opstellers als aanbeveling zijn geformuleerd. In totaal gaat het in deze notitie om 32 aanbevelingen. De aanbevelingen zijn geclusterd naar drie logische thematische clusters voor nadere uitwerking. Het essay betreft niet alleen aanbevelingen voor de waterschappen. Ook voor het Rijk, provincies en RWS biedt het stuk informatie over hoe om te gaan met de KRW. Daarom is aangegeven waar er een link ligt met de drie sporen en zeven actielijnen van het (nationale) KRW Impulsprogramma. Ook zijn termijnen aangegeven voor uitwerking en afronding van acties (tijdlijn). In de context van een gedeelde verantwoordelijkheid voor het tijdig voldoen aan de KRW-vereisten willen alle vier Brabantse waterschappen in eerste instantie zelf verantwoordelijkheid nemen om de aanbevelingen voor het eigen beheergebied uit te werken. De uitwerking van de aanbevelingen krijgt zijn vertaalslag in een aanscherping van de 'KRW-uitvoeringsprogramma's'. Daarbij willen de waterschappen zoveel mogelijk leren van elkaar (en van andere partijen) en waar nodig elkaar helpen en samen optrekken.

Leeswijzer:

- Hoofdstuk 2 vat de bestuurlijke aandachtspunten samen en biedt een overzicht van de KRW-verantwoordelijkheden van de overheden (Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten).
- Hoofdstuk 3 presenteert een reflectie van de Brabantse waterschappen op (clusters van) de aanbevelingen, gevolgd door een voorstel voor acties (met actiehouders en termijnen).
- Hoofdstuk 4 beschrijft de bestuurlijke vervolgstappen.

2. Bestuurlijke aandachtspunten en verantwoordelijkheden

Samengevat bevat het KRW-essay een driedelige bestuurlijke hoofdboodschap:

1. Het voldoen aan de KRW-vereisten betreft een gedeelde verantwoordelijkheid (één overheid). Elke overheid (Rijk, provincie, waterschap, gemeente) moet zijn bevoegdheden en beschikbare instrumenten optimaal benutten. Overheden nemen daarbij hun eigen verantwoordelijkheid, wachten niet op elkaar en spreken elkaar aan op het nakomen van gemaakte afspraken. Een gedeelde verantwoordelijkheid betekent ook dat instrumenten worden ingezet in onderlinge afstemming en samenhang zodat inwoners en ondernemers in de diverse stroomgebieden van waterlichamen weten waar ze aan toe zijn (een transparant, eenduidig en toekomstgericht verhaal).
2. Alhoewel de Nederlandse spelregels voor uitvoering van de KRW in goed onderling overleg door de overheidslagen tot stand zijn gekomen, is en blijft het Rijk systeemverantwoordelijk. Het opvolging geven aan deze afgesproken spelregels betekent niet per definitie dat deze juridisch gezien volledig KRW-proof zijn. Als er twijfels bestaan over bepaalde spelregels, dan heeft ook elke overheid de verantwoordelijkheid om deze twijfel te agenderen en bespreekbaar te maken. Waterschappen moeten daar scherp op blijven en met elkaar zorgen voor voldoende juridische kennis.
3. Particulieren kunnen (aantoonbare) schade als gevolg van een slechte waterkwaliteit verhalen op de verantwoordelijke overheden. De waterschappen zullen daarbij zeker in beeld zijn. Bij een eventuele Europese ingebrekestelling zullen het Rijk en de provincie (als de bevoegde gezagen voor het vaststellen van de KRW doelen en normen) analyseren in hoeverre gemeenten en waterschappen hiervoor (mede) verantwoordelijk gehouden kunnen worden. Omgekeerd kan een gemeente of waterschap eventuele schade door het niet voldoen aan de KRW vereisten proberen te verhalen op het Rijk of de provincie, als het niet kunnen voldoen aan de KRW te wijten is aan een incorrecte vertaling van de KRW-vereisten in de Nederlandse spelregels ('regres').

In het licht van deze hoofdboodschap is het belangrijk dat de waterschapsbesturen zich rekenschap geven van hun eigen KRW-verantwoordelijkheden en die van de medeoverheden. Zie bijlage 1 voor een overzicht. Het is belangrijk dat het waterschap deze verdeling van verantwoordelijkheden steeds bespreekbaar blijft maken in de KRW-overlegtafels en blijft aansturen op heldere, afrekenbare afspraken over een ieders KRW-inzet (zowel overheden als andere belanghebbende, medeverantwoordelijke partijen). En waar nodig deze afspraken ook formeel bekrachtigt door middel van brieven, zienswijzen en bestuursovereenkomsten.

Specifiek vragen de volgende onderwerpen om extra bestuurlijke aandacht van de waterschappen:

- Eigen KRW-huis op orde houden of brengen.
 - Een impuls is nodig op Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH), waarbij zowel gekeken moet worden naar geen achteruitgang als de verbeterdoelstelling van de waterkwaliteit. Geen achteruitgang is onvoldoende om tijdig (uiterlijk voor eind 2027) aan de KRW te voldoen. Dit betekent ook goed kijken naar indirecte lozingen van stoffen die uiteindelijk op de rioolwaterzuiveringsinstallaties terechtkomen. Waterschappen kunnen daarbij onder het regime van de Omgevingswet nadere regels stellen en moeten daarbij ook heldere afspraken maken met gemeenten en omgevingsdiensten. Eind 2024 moet het beeld helder zijn, zodat dan ook afspraken gemaakt kunnen worden over eventuele aanvullende acties - investeringen.
 - Met het Rijk scherp krijgen en afspreken wat KRW-proof van rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) betekent. Voor alle rwzi's vervolgens bekijken wat dat in de praktijk betekent aan eventuele aanvullende maatregelen voor en na 2027, mede in relatie tot de vereisten van de nieuwe, aangepaste richtlijn stedelijk afvalwater. Het beeld moet in 2024 helder zijn zodat er voor eind 2024 een besluit kan worden genomen over eventuele aanvullende investeringen.
 - Dossiervorming goed organiseren in overleg met Rijk en provincie. Het op orde hebben van de verantwoording wordt steeds belangrijker naar mate we dichterbij het officiële einde van de KRW komen.
 - Basiskennis op orde houden, mede in relatie tot het aanleveren van de actuele cijfers voor de landelijke KRW Tussenevaluatie (2024).
- Heldere stappen afspreken met het Rijk en de provincie om de 'afwentelopgave' met de buurlanden te bespreken en daar afspraken over te maken. Bij voorkeur op basis van gezamenlijke, 'grenzeloze' stroomgebiedsanalyses met de buurlanden. Dit als invulling van de Artikel 12 procedure van de KRW. Voor de Brabantse waterschappen zijn in elk geval goede afspraken gewenst met Vlaanderen. Lukt dat niet, dan zal ook het gesprek hierover met de Europese Commissie moeten worden gevoerd. Ook agendering binnen de internationale riviercommissies voor Maas en Schelde is voor de Brabantse waterschappen van belang.
- Als provincie en waterschappen kiezen voor de inzet van instrumenten-maatregelen op basis van vrijwilligheid en deze leiden niet tot het gewenste resultaat, dan lopen zij een risico. Gemaakte keuzes moeten goed zijn gemotiveerd, bijvoorbeeld wanneer bepaalde instrumenten die wel ter beschikking staan, niet zijn ingezet.

- Heldere, afrekenbare Brabantse afspraken (provincie-waterschappen-landbouwsector) zijn nodig over de KRW-inzet voor eind 2027 met daarbij duidelijkheid over wat onderdeel is van het Brabants Programma Landelijk Gebied (met doorkijk naar de periode na eind 2027) en wat strikt genomen puur noodzakelijk is voor het voldoen aan de KRW-vereisten.

De Brabantse waterschappen zetten de volgende stappen voor het bepalen van de KRW-opgave in relatie tot het Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG):

- a) De waterschappen hebben een goed doordacht KRW-maatregelpakket opgenomen in het waterbeheerprogramma 2022-2027. Bij de uitvoering van de maatregelen uit de waterbeheerprogramma's is een knip nodig tussen maatregelen die in beginsel voor eind 2027 kunnen worden uitgevoerd en maatregelen die een integrale benadering (klimaatbestendig, gebiedsgericht) vragen en meer doorlooptijd nodig hebben tot na 2027.
- b) De waterschappen werken in de basis integraal en gebiedsgericht, niet onnodig vaak het gebied in, doelmatig en efficiënt, werk met werk maken.
- c) Op weg naar de tussenevaluatie 2024 houden de waterschappen de afgesproken KRW-maatregelen en projecten nog eens kritisch tegen het licht op uitvoerbaarheid en haalbaarheid voor eind 2027. De waterschappen willen dit in kwartaal 1 van 2024 gereed hebben.
- d) KRW-maatregelen uit een integraal pakket knippen in een lopend gebiedsproces met breed draagvlak doen de waterschappen alleen als het echt niet anders kan in relatie tot de 2027 deadline. En waarbij de waterschappen dan kijken naar alternatieve maatregelen (mogelijk op andere locaties) die dan wel voor de KRW voor eind 2027 uitvoerbaar zijn (adaptief programmeren). Daarnaast kijken de waterschappen wat er aanvullend nodig is voor de KRW: denk aan o.a. VTH Impuls en zuiveringen.

- Gesprek openen en voeren met Rijk, provincie, gemeenten en andere KRW-partners over hoe we verder gaan met de waterkwaliteitsopgave na 2027. En hoe kunnen we daarbij strategische coalities smeden met andere lidstaten?

3. Van aanbevelingen naar acties

De aanbevelingen zijn geclusterd in drie hoofdthema's:

- I. Eigen verantwoordelijkheid nemen
 - a. VTH Impuls (VTH = Vergunningverlening, Toezicht & Handhaving)
 - b. Monitoring
 - c. Planvorming
- II. Gedeelde verantwoordelijkheid – aanspreken
- III. Motivering van keuzes en toepassing uitzonderingsbepalingen

Per hoofdthema is per (groep van) aanbeveling(en) samengevat hoe de vier Brabantse waterschappen er tegenaan kijken (reflectie), welke actie eruit volgen en wie de acties uitwerkt (voorstel). De aanbevelingen zijn doorlopend genummerd over de drie hoofdthema's. Ook wordt een link gelegd met de sporen en actielijnen van het KRW Impulsprogramma. Bijlage 2 bevat een overzicht van alle voorgestelde acties (tijdlijn).

3.1 Eigen verantwoordelijkheid nemen

3.1.1 VTH Impuls

Aanbeveling 1: Inventariseer bestaande vergunningen, bezie of deze nog adequaat zijn en of deze nog aangescherpt dienen te worden in verband met het bereiken van de KRW-doelen, stel zo nodig aanvullende voorschriften.

Reflectie Brabantse waterschappen: De huidige Nederlandse systematiek voor vergunningen is vooral gericht op het voorkomen van achteruitgang van de waterkwaliteit. De KRW vergt echter meer en is ook gericht op het verbeteren van de waterkwaliteit. Daar zit dus spanning op. In eerste instantie is het belangrijk dat de waterschappen bestaande vergunningen voor directe lozingen op het oppervlaktewater kritisch tegen het licht houden en waar nodig herzien. Periodieke actualisatie is vervolgens gewenst. Daarnaast zullen de waterschappen (via de Unie van Waterschappen) met het Rijk het gesprek voeren over wat de KRW-verbeterdoelstelling betekent voor de vergunningverleningssystematiek. De Brabantse waterschappen geven ook invulling aan de afspraken uit de Schone Maaswater Keten over het publiekelijk toegankelijk maken van lozingsvergunningen.

Voorstel actie(s):

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-1 Actualisatie van bestaande lozingsvergunningen op KRW-vereisten.	Elk waterschap	2024-2025
I-2 Gesprek starten met het Rijk over de KRW-verbeterdoelstelling i.r.t. de vergunningverleningssysteem (in het landelijke VTH- overleg).	NBWB – Unie van Waterschappen	2024

Link met KRW Impulsprogramma: spoor 3 (verantwoording 2027) en actielijn 7 (voorkomen van en voorbereiden van rechtszaken in Nederland).

Aanbeveling 2: Zorg dat de rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) op tijd aan de KRW-vereisten voldoen en aan de aanvullende eisen die vanuit de Richtlijn stedelijk afvalwater worden gesteld.

Reflectie Brabantse waterschappen: In een aantal gevallen zijn de KRW-vereisten voor de lozing van rwzi-effluent strenger dan de vereisten van de EU Richtlijn Stedelijk Afvalwater. In Unieverband en met de Stowa inventariseren de waterschappen hoe zij de rwzi's toetsen aan de KRW, zodat er een eenduidig beeld ontstaat. Belangrijk is het formuleren van een definitie: wat houdt het KRW-proof zijn van een rwzi in? Dat gezamenlijk beeld vormt de basis voor een dialoog met onder andere Rijk en provincies over de noodzakelijk geachte prestaties van de rwzi's voor en na 2027. Het gaat dan bijvoorbeeld over de vraag voor welke stoffen of stofgroepen verwijdering op de rwzi de juiste keuze is, en voor welke andere stoffen een aanpak aan de bron via toelatingsbeleid of striktere indirecte lozingsvergunningen de oplossing is. Ook scherp kijken welke eventuele aanvullende rwzi-maatregelen uitvoerbaar zijn voor eind 2027 (KRW) en wat er daarna nodig is (richtlijn stedelijk afvalwater).

Voorstel actie(s):

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-3: Definitie KRW-proof rwzi's vaststellen. Wat moet er voor 2027 gebeuren (strik KRW) en wat na 2027 (nieuwe richtlijn stedelijk afvalwater)?	Rijk-Unie van Waterschappen/Stowa-IPO	2024
I-4: Besluit nemen over eventuele aanvullende rwzi-maatregelen (voor en na 2027).	Elk waterschap	2024/begin 2025
I-5: Eventuele haalbare aanvullende rwzi-maatregelen uitvoeren.	Elk waterschap	2024-2027

Link met KRW Impulsprogramma: spoor 1 (grip op uitvoering) en Actielijn 1.3.3 (intensivering van maatregelen voor stoffen – rioolwaterzuiveringsinstallaties).

Aanbeveling 3: Ga voortvarend door met de intensivering van VTH-projecten en zorg dat dit optimaal op orde is.

Reflectie Brabantse waterschappen:

Dit betreft onder andere het actualiseren van vergunningen (zie I-1), het bepalen van de belangrijkste probleemstoffen per (stroomgebied van) KRW-waterlichaam en het verkrijgen van een goed inzicht in de bijdragen van indirecte lozingen. Vervolgens het bepalen van de rol en mogelijke (aanvullende) acties van VTH in het aanpakken van de probleemstoffen (= uitwerking van het landelijk KRW Impulsprogramma-KRW Impuls stoffenlijst).

Voorstel acties:

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-6: Actualiseren van bestaande lozingsvergunningen (periodiek), zie actie I-1.	Elk waterschap	2024-2025; daarna eenmaal per vier tot acht jaar (nog nader te bepalen).
I-7: Probleemstoffen en bronnen in beeld brengen per (stroomgebied) van KRW-waterlichaam.	Elk waterschap met omgevingsdiensten	2024
I-8: Bepalen rol en mogelijke (aanvullende) acties van VTH en omgevingsdiensten voor aanpak van probleemstoffen.	Elk waterschap met omgevingsdiensten	2024, met besluit uiterlijk begin 2025

Aanbeveling 4: Neem aanvullende regels op in de waterschapsverordening ten aanzien van (grond)wateronttrekkingen en (directe) lozingen ter bescherming van drinkwaterbronnen.

Aanbeveling 5: Inventariseer alle grondwateronttrekkingen en stel aanvullende eisen waar niet voldaan wordt aan de eisen voor de goede kwantitatieve grondwatertoestand.

Reflectie Brabantse waterschappen: is onderdeel van uitwerking van de Brabantse droogteagenda.

Voorstel acties:

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-9: Droogteaanpak Brabant vertalen naar VTH-acties en acties ter bescherming van drinkwaterbronnen (waaronder ook het organiseren van alternatieve bronnen voor diepe grondwateronttrekkingen).	Partijen van het Breed Bestuurlijk Overleg Grondwater Brabant	2024-2027

Link met KRW Impulsprogramma: spoor 1 (grip op uitvoering) met actielijnen 1.3.1 (intensivering van maatregelen voor stoffen – probleemstoffen en handelingsperspectief), 1.3.2 (intensivering van maatregelen voor stoffen – industrie/bedrijfsleven), actielijn 1.3.3 (intensivering van maatregelen voor stoffen – rioolwaterzuiveringsinstallaties) en actielijn 1.4 (inzet op verankering van afspraken in regelgeving).

Aanbeveling 6: Bezie de eigen algemene regels die de vergunningplicht vervangen en kijk of deze voldoende zijn om de KRW-doelen te halen en of er gekozen moet worden voor aanvullende maatwerkvoorschriften op specifieke locaties.

Aanbeveling 7: Bezie de algemene regels die het Rijk heeft gesteld en beoordeel of er gekozen moet worden voor aanvullende maatwerkvoorschriften op specifieke locaties (generiek beleid ligt meer op het terrein van het Rijk).

Aanbeveling 8: Investeer in gebruikmaking van het adviesrecht dat de waterschappen hebben waar het gaat om indirecte lozingen, maak zo nodig gebruik van een bindend advies (dat onder de Omgevingswet zal komen te vervallen).

Aanbeveling 9: Overleg met de Brabantse waterschappen of gezamenlijk beleid ontwikkeld kan worden voor het aanscherpen (of zelfs intrekken) van vergunningen, het stellen van maatwerkvoorschriften of maatwerkregels en hoe men zal reageren op verzoeken van derden hieromtrent.

Aanbeveling 10: De extra bestuurlijke afwegingsruimte die het waterschap krijgt onder het regime van de Omgevingswet kan aanleiding zijn om de eigen waterkwaliteitsregels aan te scherpen in een toekomstige versie van de waterschapsverordening. Dat is niet een geheel vrijblijvende keuze. Indien niet aan de KRW-doelen wordt voldaan en de eigen regelgevende bevoegdheid niet maximaal wordt benut, zal gemotiveerd moeten worden waarom niet voor aanvullende regelgeving is gekozen.

Aanbeveling 11: Maak indien nodig gebruik van de mogelijkheid om een aansluitvergunning te eisen voor lozingen vanuit de openbare riolering op de rwzi's of in plaats daarvan algemene regels te vast te stellen in de keur en t.z.t. waterschapsverordening. Dit is juridisch mogelijk. Het vervallen van het bindend adviesrecht ten aanzien van indirecte lozingen onder de Omgevingswet zou daarvoor een extra argument kunnen zijn.

Reflectie Brabantse waterschappen: De primaire verantwoordelijkheid voor de indirecte lozingen ligt bij het bevoegd gezag: de gemeenten en provincies. In opdracht van provincies en gemeenten voeren omgevingsdiensten taken voor indirecte lozingen uit. Waterschappen hebben een adviserende rol richting omgevingsdiensten. Het is een gezamenlijk belang van deze vier partijen om een goed beeld te vormen van de belangrijkste probleemstoffen en directe en indirecte lozingsbronnen lozingen (per stroomgebied van elk waterlichaam). Ook grondwateronttrekkingen en ingrepen in de hydrologie en morfologie zijn relevant. Op basis van dit gezamenlijk beeld kan een handelingsperspectief worden bepaald en vertaald naar concrete en effectieve maatregelen. In het licht van de aanbevelingen achten de vier Brabantse waterschappen het verstandig dat op nationaal niveau wordt bekeken of de huidige rolverdeling en inzet van instrumentarium aanpassing vergt en/of in hoeverre er aanvullende inzet nodig is om het beeld en de aanpak van indirecte lozingen tijdig op orde te krijgen. Voor wat betreft (gebiedspecifieke) maatwerkregels i.r.t. de waterschapsverordening voeren de Brabantse waterschappen met de provincie Noord-Brabant een gezamenlijke verkenning uit.

Voorstel acties:

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-10: Uitwerken van een set basis spelregels voor gebiedsspecifieke maatwerkregels onder het regime van de Omgevingswet ('Bruidsschat project'). Voor majeure wateropgaven met impact op de ruimtelijke ordening is het namelijk belangrijk om met de medeoverheden in Brabant tot een consistent stelsel te komen van beleidsregels, verordeningen en instrumenten.	Brabantse waterschappen-provincie Noord-Brabant	2024
I-11: Gebiedsspecifiek maatwerk ontwikkelen via aanpassingen in de waterschapsverordening en ontwerp/of aanpassing van beleidsregels.	Elk waterschap	2024-2025

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-12: Aanpak van indirecte lozingen onder regime Omgevingswet tegen het licht houden en waar nodig aanpassingen voorstellen in rollen, verantwoordelijkheden en instrumentarium.	Unie van Waterschappen-IPO-VNG-Rijk	2024
I-13: Grip op (in)directe lozingen – in beeld brengen wat de belangrijkste probleemstoffen - bronnen zijn vanuit (in)directe lozingen (waaronder MKB). En dan handelingsperspectief bepalen en vertalen naar maatregelen.	Waterschappen en omgevingsdiensten	2024

Link met KRW Impulsprogramma: Spoor 1 (uitvoering) met actielijn 4 (inzet op verdere verankering van afspraken in regelgeving). Ook links met actielijn 1.2 (verdere uitwerking van ruimtelijke maatregelen), actielijn 1.2.1 (algemene borging aanpak resterende KRW-opgave in PPLG's) en actielijn 1.2.2 (aanpak beekdalen).

Aanbeveling 12: Besteed aandacht aan de aanvullende eisen die in de jurisprudentie van het Hof van Justitie zijn gesteld aan de bescherming van drinkwaterbronnen en pas hier ook bestaande toestemmingen op aan.

Reflectie Brabantse waterschappen: Waterschappen gaan niet over beschermingsbeleid voor drinkwaterbronnen, maar moeten er wel rekening mee houden bij het toetsen van voorgenomen activiteiten en projecten.

Voorstel acties:

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-14: Aanvullende eisen (jurisprudentie) vertalen naar beleid voor bescherming van drinkwaterbronnen.	Provincies in afstemming met drinkwaterbedrijven	2024-2025

Link met KRW Impulsprogramma: spoor 1 (uitvoering) met actielijn 1.4 (inzet op verankering van verdere afspraken in regelgeving)

Aanbeveling 13: Zorg dat bij iedere toestemming (vergunning of project-ook eigen projecten) getoetst is aan de KRW-doelen en niet alleen aan het waterbeheerprogramma. Soms zal de landelijke emissie-immissietoets volstaan, maar onderzoek of een aanvullend toetsingskader ontwikkeld moet worden voor activiteiten met invloed op de ecologische kwaliteit of voor activiteiten die de kwaliteit van de 'overige wateren' negatief beïnvloeden.

Aanbeveling 14: Toetsen watervergunningen direct aan KRW-doelen die gelden voor het betreffende waterlichaam. Hiervoor dient met spoed – en bij voorkeur in samenwerking met andere waterbeheerders - een toetsingskader te worden ontwikkeld voor de toetsing aan de ecologische doelen.

Reflectie Brabantse waterschappen: Bij de Brabantse waterschappen zijn er onduidelijkheden-vragen over hoe je aan de KRW-doelen en vereisten moet toetsen. Met name de ecologische aspecten vergen nadere aandacht. De waterschappen vinden het belangrijk dat hiervoor zo snel mogelijk een eenduidig landelijk toetsingskader komt. Hierbij gaat het niet alleen om de KRW-waterlichamen, maar ook om overige watertypen (waaronder ecologisch waardevolle diepe plassen). De KRW (artikel 1) gaat immers over al het oppervlakte- en grondwater.

Voorstel acties:

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-15: In afstemming met het Rijk zorgen voor een eenduidig nationaal KRW-toetsingskader (inclusief ecologische aspecten en overige wateren) dat alle waterbeheerders kunnen toepassen.	UvW-Stowa-IPO-Rijk	2024
I-16: Bij alle water-gerelateerde ruimtelijke plannen en (voorgenomen) lozingen op oppervlaktewater zorgen voor een consistente toetsing aan KRW-vereisten waaronder ecologische aspecten. Deze moet transparant zijn en makkelijk terug te vinden voor eenieder die daar kennis van wil nemen (publieke toegankelijkheid).	Elk waterschap	doorlopend

Link met KRW Impulsprogramma: Spoor 3 (verantwoording 2027) met actielijn 6 (voorbereiding op een goede motivering van uitzonderingen in de aanloop naar 2027).

3.1.2 Monitoring

Aanbeveling 15: Monitor de effectiviteit van voorgenomen inrichtingsmaatregelen en pas deze zo nodig – bij gebleken ineffectiviteit – aan.

Aanbeveling 16: Zorg dat de monitoring geschikt is om niet alleen toestand en trends te meten, maar ook de effectiviteit van maatregelen en bron van de problemen.

Aanbeveling 17: Reageer adequaat op monitoringsresultaten en pak de bron van de problemen ten aanzien van de waterkwaliteit aan, voor zover dat binnen de waterschapsbevoegdheden ligt, effectief en efficiënt is.

Reflectie Brabantse waterschappen: Effecten monitoren van maatregelen op biologische/ecologische doelen is complex en nu vaak een sluitstuk van projecten. Door hiervoor landelijke spelregels te formuleren wordt het een serieus, vast onderdeel van het KRW-monitoringprogramma. Bestuurlijk aandachtspunt: gaat meer geld kosten, maar kan op termijn juist ook zorgen voor inzet van effectievere maatregelen. Dit is ook voor de periode na 2027 van belang (doelmatigheid in besteding van publieke gelden). Aandachtspunt: met provincies en Rijk heldere afspraken maken over financiering van meerkosten voor KRW-effectmonitoring.

Voorstel actie(s):

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-17: Inzet van de waterschappen is zorgen voor opname van spelregels voor effectmonitoring in het landelijk KRW-protocol voor monitoring. Via de Unie van Waterschappen met lenW. Naast Toestand en Trends uitbreiden met effectmonitoring.	NBWB via UvW met lenW	2024-2025
I-18: Opnemen van effectmonitoring in projectplannen voor KRW-maatregelen. En het KRW-monitoringprogramma aanpassen met effectmetingen. Aandachtspunt: Pas monitoring aan op aanbevelingen uit het rapport 'Schoon water voor Rijn-west, 'analyse handelingsperspectief stoffen' van Jaap Postma.	Waterschappen (oppervlaktewater) en provincies (grondwater)	doorlopend
I-19: Monitoringsresultaten laten doorwerken in het dagelijks werk (van nader onderzoek naar bronnen aanpakken of anderen aanspreken).	Waterschappen (oppervlaktewater) en provincies (grondwater)	doorlopend

Link met KRW Impulsprogramma: Spoor 3 (verantwoording 2027) met actielijn 6 (voorbereiding op een goede motivering van uitzonderingen in de aanloop naar 2027).

3.1.3 Planvorming

Aanbeveling 18: Het is een interessante vraag in hoeverre de waterschappen de brede beekdalen als oppervlaktewaterlichaam en/of beschermingszones kunnen aanmerken. Die begrenzing bepaalt immers ook de reikwijdte van het juridisch instrumentarium dat de waterschappen kunnen inzetten.

Reflectie Brabantse waterschappen: brede beekdalen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen van de belasting van grond- en oppervlaktewater met stikstof, fosfor en gewasbeschermingsmiddelen. Aanvullend op het generiek, landelijk beleid. Hoe breed die zones idealiter moeten zijn betreft een stroomgebiedspecifieke uitwerking waarbij brede beekdalen ook belangrijk kunnen zijn voor andere wateropgaven (droogteaanpak en voorkomen en beperken van wateroverlast). Ze zijn ook belangrijk in relatie tot biodiversiteit. Gericht op KRW-doelbereik in 2027 ligt een strikte afbakening van brede beekdalzones voor dat doel voor de hand. In het licht van de transitie richting (grenzeloze) klimaatbestendige waterlandschappen (tijdhorizon voorbij 2027) ligt een integrale, bredere afbakening in de rede. Bij voorkeur wordt een landelijke, eenduidige aanpak met helderheid over de inzet van juridisch instrumentarium overeengekomen. Lukt dat niet tijdig, dan is een uitwerking per provincie met waterschappen (en gemeenten) in elk geval noodzakelijk (met een duidelijke link naar het provinciaal programma landelijk gebied).

Voorstel actie(s):

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-20: Uitvoeren juridische analyse van (on)mogelijkheden voor aanmerken van brede beekdalen als oppervlaktewaterlichaam en/of beschermingszone. En er een besluit over nemen.	Rijk, IPO, UvW, VNG	2024

Link met KRW-Impulsprogramma: spoor 1 (uitvoering) met actielijn 1.2.2 (aanpak beekdalen).

Aanbeveling 19: Let bij (ruimtelijke) planvorming en wateradviezen voldoende op waterkwaliteitsaspecten.

Aanbeveling 20: Laat de Kamerbrief Water en Bodem Sturend in de komende jaren leidend te zijn bij beheer en planvorming en de beoordeling van (ruimtelijke) plannen en besluiten van andere overheden.

Aanbeveling 21: Maak een onderscheid tussen wat nodig is voor de KRW en bereikt moet zijn voor 2027 en de inspanningen die moeten worden gedaan voor het NPLG en andere dossiers. Stel prioriteiten en kies voor win-win situaties waar dit niet leidt tot grotere aansprakelijkheidsrisico's.

Aanbeveling 22: Nu er nog maar weinig tijd over is om aan de KRW-verplichtingen te voldoen verdient het aanbeveling om een duidelijke keuze te maken voor de mix aan verplichte en vrijwillige maatregelen. Indien vrijwillige maatregelen niet op tijd tot het gewenste resultaat leiden is dit de verantwoordelijkheid van het waterschap.

Reflectie Brabantse waterschappen: Een goede ruimtelijke verankering is een belangrijke randvoorwaarde voor het succesvol kunnen uitvoeren van de wateropgaven in de context van klimaatverandering. Duidelijkheid over de inzet van beschikbare juridische instrumenten (Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten) is noodzakelijk: wie zet wat in voor tijdig KRW-doelbereik? Dit kan voor verschillende situaties anders liggen. Belangrijk dat hier eenduidige bestuurlijke afspraken over worden gemaakt op zowel landelijk als provinciaal niveau. De KRW vergt daarbij een goede motivering van de keuze voor het wel of niet inzetten van instrumenten. Het gaat hier om gedeelde verantwoordelijkheid van de overheden, met een belangrijke regisserende rol van Rijk en provincies omdat die de KRW doelen en normen vaststellen. Voor deze ruimtelijke afwegingen is er ook een duidelijke link met de provinciale programma's voor het landelijk gebied.

Voorstel actie(s):

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
I-21: Afwegen en besluiten binnen welk kader de aanvullende instrumenten die in de factsheet van FLO-legal (aanpassingen grondgebruik) zijn beschreven, kunnen of moeten worden ingezet.	Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten	2024
I-22: Vroeg aan tafel zitten bij ruimtelijke ontwikkelingsplannen voor stedelijk en landelijk gebied. Goed borgen in overleggen met gemeenten (en provincie).	Waterschappen	doorlopend
I-23: Ervoor zorgen dat de afgesproken KRW-maatregelen zoveel mogelijk voor eind 2027 zijn uitgevoerd of in gang gezet. Verschuivingen in het pakket inrichtingsmaatregelen uit de waterbeheerprogramma's kan (tussen gebieden en maatregelen) zolang het afgesproken totaalvolume (km, ha, stuks) niet in gevaar komt (=adaptief programmeren). En mits gedegen onderbouwd met onder andere watersysteemanalyses.	Waterschappen	doorlopend
I-24: Adviseren over de links tussen de KRW-opgave en de PPLG's (wat voor en wat na 2027?).	RBO Rijn West, RBO Maas, RBO Schelde	Doorlopend

Link met KRW Impulsprogramma: spoor 1 (uitvoering) met actielijn 4 (inzet op verdere verankering van afspraken in regelgeving). Ook links met actielijn 1.2 (verdere uitwerking van ruimtelijke maatregelen) en actielijn 1.2.1 (algemene borging aanpak resterende KRW-opgave in PPLG's).

3.2 Gedeelde verantwoordelijkheid – aanspreken

Aanbeveling 23: Blijf als Brabantse waterschappen ook zelf investeren in grensoverschrijdende afstemming en samenwerking met de buitenlandse regionale en lokale autoriteiten. Lokale of regionale afstemming kan vanwege goede contacten op dat niveau immers effectiever zijn dan afstemming op nationaal (of gewestelijk) niveau, waar men meer op afstand staat van de lokale en regionale problematiek.

Reflectie Brabantse waterschappen: De inzet van Nederlandse partners in de grensgebieden is enerzijds agendering (o.a. normverschillen en afwentelopgave) als onderdeel van dossiervorming en anderzijds concrete samenwerkingsacties met de buurlanden (waaronder Europese projecten). Als basis voor de gesprekken met de buurlanden (waaronder met name Vlaanderen) zijn gezamenlijke (stroomgebied)analyses (waterkwaliteit en bronnen) van belang. Zo vormen we een gedeeld beeld van wat er op de grens binnenkomt en wat er al wel en niet is gebeurd met betrekking tot de buitenlandse belasting. Is er geen draagvlak voor gezamenlijke analyses bij de buurlanden, dan zullen provincies en waterschappen zelf analyses (laten) uitvoeren (o.a. via de regionale stroomgebiedsoverleggen voor Maas en Schelde). Komen waterschappen en provincies er niet uit met de buurlanden, dan kan worden opgeschaald en zal het vraagstuk van normverschillen – afwenteling op een hoger passend niveau door het Rijk worden geagendeerd en besproken. Ook zal het dan bij de Europese Commissie

worden aangekaart (Artikel 12 procedure KRW). Het Rijk kan ook een faciliterende rol vervullen door aanspraak te doen op de benodigde data en de burens te wijzen op deze taak. Daarnaast is ook een concrete aanbeveling vanuit de Universiteit Utrecht dat het Rijk blijvende aandacht moet hebben voor grensoverschrijdende samenwerking om de verontreiniging vanuit het buitenland te verminderen. In het kader van de Delta-aanpak waterkwaliteit zijn goede afspraken gemaakt over het aanspreken van het buitenland: De waterschappen en RWS brengen de problemen in kaart, spreken buitenlandse partijen aan en vormen een dossier. Als dit onvoldoende werkt kan via (de minister van) IenW geëscaleerd worden.

Voorstel actie(s):

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
II-25: Stappenplan opstellen Rijk-provincies-waterschappen over agendering afwenteling buurlanden en vaststellen in RBO Maas (en Schelde). Aandachtspunten: waterschap Rivierenland en waterschap Scheldestromen zijn geen deelnemer van de werkgroep Buurlanden Maas. Waterschap Rivierenland werkt samen met de provincie Gelderland aan internationale afstemming. Ook provincie Zeeland en Rijkswaterstaat Zee en Delta werken aan internationale afstemming (zoals rondom het PFAS-dossier met Vlaanderen).	Werkgroep Buurlanden Maas	Eerste kwartaal 2024
II-26: Oplossingsgerichte afwentelgesprekken voeren met de buurlanden (dossieropbouw).	Waterschappen en provincies	Doorlopend
II-27: Samenwerkingsacties/(Europese) projecten organiseren en uitvoeren met buurlanden (dossieropbouw).	Provincies-waterschappen-gemeenten-Rijk	Doorlopend

Link met KRW Impulsprogramma: spoor 1 (uitvoering) met actielijn 1.4 (inzet op verankering van verdere afspraken in regelgeving) en spoor 3 (verantwoording) met actielijn 3.6 (voorbereiding op een goede motivering van uitzonderingen in de aanloop naar 2027) en actielijn 3.7 (voorkomen van en voorbereiden op rechtszaken in Nederland).

Aanbeveling 24: Zorg voor voldoende kennis binnen de organisatie over de KRW en de consequenties van Europeesrechtelijke verplichtingen.

Aanbeveling 25: Verken bij mogelijk schade vanwege aansprakelijkheid van het waterschap die veroorzaakt is door andere overheden en niet aan het waterschap is te wijten de mogelijkheid van regres.

Aanbeveling 26: Zorg dat mogelijke aansprakelijkheidsrisico's goed in beeld zijn en handel daar adequaat naar, alhoewel de invulling van wat adequaat is deels afhankelijk is van politiek-bestuurlijke keuzes.

Aanbeveling 27: Neem de eigen verantwoordelijkheid serieus, en wijs niet alleen naar anderen. De aansprakelijkheidsrisico's zijn reëel en veel van de risico's komen eerst op het bord van de waterschappen. Zorg dat oprecht gezegd kan worden dat alles is gedaan wat binnen de eigen mogelijkheden ligt.

Reflectie Brabantse Waterschappen: *Om als waterschappen goed voorbereid te zijn op aansprakelijkheidsrisico's en het anticiperen en omgaan met rechtszaken over de KRW is het belangrijk om als waterschappen gezamenlijk en met de andere Nederlandse overheden de juridische KRW-kennis goed te borgen en up-to date te houden. Vanwege het grote belang leveren de Brabantse waterschappen expertise aan landelijke juridische KRW-werkgroepen. Bijzonder aandachtspunt: hoe gaan we om met schade die aantoonbaar (gedeeltelijk) te wijten is aan water vanuit de buurlanden dat niet aan de Nederlandse normen voldoet. Hoe gaan we dan om met 'regres'?*

Voorstel actie(s):

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
II-28: Een juridisch adviseur van waterschap Brabantse Delta neemt (namens de vier Brabantse waterschappen) deel aan de landelijke KRW Impuls werkgroep voor voorbereiding op KRW-rechtszaken.	Waterschap Brabantse Delta	Doorlopend
II-29: Landelijke juridische afstemming in de KRW-juristen werkgroep van de Unie van waterschappen.	Waterschap Brabantse Delta	Doorlopend
II-30: Bij elk waterschapsproject waar KRW-aspecten een onderdeel van uitmaken standaard een scan/analyse uitvoeren van mogelijke aansprakelijkheidsrisico's. Vanuit praktijkvoorbeelden en bij specifieke vragen input leveren aan de landelijke werkgroep (zie I-28).	Elk waterschap	Doorlopend

Link met KRW Impulsprogramma: spoor 3 (verantwoording 2027) en daarin actielijn 7 (voorkomen van en voorbereiden van rechtszaken in Nederland).

Aanbeveling 28: Spreek andere overheden formeel aan op de gekozen benadering van rijk, provincies en waterschappen dat waterschappen de maatregelen uitvoeren die in de beheerplannen zijn opgenomen en dat daarbij het uitgangspunt van de waterschappen is dat de andere overheden ook de hen toebedeelde maatregelen nemen. Wijs erop dat de waterschappen niet kunnen zorgen voor doelbereik als ook andere overheden hun verantwoordelijk niet nemen. Wijs daarbij op de effectiviteit van generieke en aanvullende maatregelen bij het kunnen behalen van de doelen. Wijs ook op het risico dat KRW-doelen niet in 2027 kunnen worden bereikt als vertraging ontstaat op andere dossiers, waarin maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit worden voorzien die noodzakelijk zijn voor het bereiken van de KRW-doelen (zoals het NPLG en de stikstofproblematiek). Wijs erop dat de waterschappen alle maatregelen zullen nemen die geschikt (effectief en efficiënt) zijn en binnen hun bevoegdheden liggen (en doe dat dan ook, zie verder hierna). Hiervoor kunnen bestaande gremia als het RBOM worden gebruikt, maar zorg dat afspraken namens alle vier de waterschappen mede worden ondertekend. Spoor het Rijk aan om blijvend aandacht te hebben voor grensoverschrijdende samenwerking om de verontreiniging vanuit het buitenland te verminderen.

Aanbeveling 29: Verdeel de lusten en lasten billijk over de verschillende betrokkenen binnen het waterschap, om zo de legitimiteit en het draagvlak voor het noodzakelijke strengere beleid te vergroten. Dit kan ook zorgen voor rechtszekerheid en rechtseenheid binnen het Maasstroomgebied.

Reflectie Brabantse waterschappen: De gedeelde KRW-verantwoordelijkheid van de overheden en andere partijen vraagt om transparante, afrekenbare afspraken (wie levert welke bijdrage, waar en wanneer). Waar vrijwillige afspraken te weinig resultaat opleveren moet er zakelijk met elkaar gesproken worden. De aanbevelingen van het KRW-essay van de Universiteit Utrecht reiken verder dan de waterschappen. De Brabantse waterschappen vinden het belangrijk om de aanbevelingen en acties die eruit voortvloeien te bespreken met de partners in de KRW stroomgebiedsoverleggen (Maas, Schelde en Rijn West).

Voorstel actie(s):

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
II-31: Organiseren van een mini-symposium – werkconferentie met de partners in het stroomgebied van de Maas. Inzet: kennis en ervaring delen en waar nodig aanvullende afspraken maken over de KRW inzet van eenieder.	NBWB met programmabureau Maas	Eerste kwartaal 2024
II-32: Deze notitie met voorgestelde acties agenderen in het overleg tussen NBWB en GS van Noord-Brabant.	NBWB, via Regiegroep water	Eerste kwartaal 2024
II-33: Deze notitie met voorgestelde acties agenderen binnen RBO Rijn-West en RBO Schelde en aanbieden aan de Unie van Waterschappen als input voor een landelijke notitie.	NBWB	Eind 2023-begin 2024
II-34: Waar nodig gesprekken voeren met diverse partners en formeel in brieven en zienswijzen vastleggen (aanspreken van anderen, waaronder buurlanden).	Elk waterschap en samen via de NBWB	Doorlopend

Link met KRW Impulsprogramma: indirecte link met spoor 1 (uitvoering) met actielijn 4 (inzet op verdere verankering van afspraken in regelgeving).

3.3 Motivering van keuzes en toepassing van uitzonderingsbepalingen

Aanbeveling 30: Motiveer overtuigend dat de gebruiksfunctie landbouw valt onder ‘andere even belangrijke duurzame activiteiten voor menselijke ontwikkeling’, die art. 4 lid 3 sub a onder V KRW wel erkent als reden voor aanwijzing. In onze ogen ligt dat bij een agrarische gebruiksfunctie niet direct voor de hand. Dat geldt zowel voor het vaststellen van de doelen als de aanwijzing van kunstmatige of sterk veranderde waterlichamen en de vast te stellen maatregelen, waarbij maatregelen die een significant effect hebben op het brede milieu of bestaande gebruiksfuncties buiten toepassing worden gelaten. Waterhuishouding of afwatering zijn wel uitdrukkelijk in art. 4 lid 3 sub a KRW aangewezen als redenen om een oppervlaktewaterlichaam als sterk veranderend of kunstmatig aan te merken. Wel zal dan steeds moeten worden gemotiveerd dat het belang van de waterhuishouding of afwatering (ten dienste van de agrarische functie) vanwege technische onhaalbaarheid of onevenredig hoge kosten niet met andere, voor het milieu aanmerkelijk gunstiger middelen kan worden bereikt. In dat kader verdient het bovendien aanbeveling om de redenen voor aanwijzing van oppervlaktewaterlichamen als sterk veranderend of kunstmatig en de toekenning van de maatschappelijke functies van het watersysteem in het provinciale waterprogramma goed op elkaar af te stemmen.

Aanbeveling 31: Wanneer men zich beroept op artikel 4 lid 7 KRW of elke andere uitzonderingsbepaling dient dit per waterlichaam goed onderbouwd en gemotiveerd te worden. Ook indien er sprake is van een tijdelijke achteruitgang, dient men zich te beroepen op artikel 4 lid 7 KRW, met de bijbehorende strenge motivering.

Aanbeveling 32: Let op dat het gebruik een technische doelaanpassing (door de provincie) niet als 'geitenpaadje' voor een doelverlaging wordt gebruikt. Heb in dat kader een goed oog voor de motivering van de technische doelaanpassingen door de provincie.

Reflectie Brabantse waterschappen: In de gedeelde KRW-verantwoordelijkheid hebben het Rijk en de provincie een belangrijke regierol omdat zij de KRW-doelen en normen formeel vaststellen en daarmee systeemverantwoordelijk zijn voor het KRW-proof motiveren van keuzes en toepassing van uitzonderingsbepalingen. De waterschappen adviseren vanuit hun kennis en expertise (bijvoorbeeld via het met gebiedspartners uitvoeren van watersysteemanalyses). De Brabantse waterschappen leveren praktijkvoorbeelden aan als basis voor de ontwikkeling van argumentatielijnen in de landelijk te ontwikkelen handreikingen.

Voorstel actie(s):

Actie	Uitvoerder(s)	Termijn
III-35: Opstellen van een KRW-handreiking voor de onderbouwing van keuzes en het gebruik van uitzonderingsbepalingen door provincies en waterschappen (en gemeenten).	Rijk-IPO-UVW-VNG	2024
III-36: Uitwerken van argumentatielijnen voor alle KRW-waterlichamen. Inspraak via de ontwerp stroomgebiedbeheerplannen en provinciale water- en bodemprogramma's.	Rijkswaterstaat, provincies en waterschappen	2025-2027 Inspraak in 2026-2027

Link met KRW-Impulsprogramma: Spoor 3 (verantwoording 2027) en actielijn 6 (voorbereiding op een goede motivering van uitzonderingen in de aanloop naar 2027).

De tijdlijn voor de uitwerking van alle acties is samengevat in bijlage 2.

3 Bestuurlijke vervolgstappen

- Elke Brabants waterschap werkt de aanbevelingen uit naar acties voor het eigen waterschap (met aanscherping van het 'KRW-Uitvoeringsprogramma') en zorgt voor bestuurlijke behandeling in eigen huis (2023-eerste kwartaal 2024). Aandachtspunt: jaarlijks bekijkt elk waterschap of er aanvullende middelen nodig zijn voor de KRW (cyclus voorjaarsnota-kadernota-begroting).
- De KRW-portefeuillehouders van de vier Brabantse waterschappen bespreken deze notitie met voorgestelde acties en geleiden deze door naar het bestuur van de Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB; december 2023).
- De notitie zoals goedgekeurd voor de KRWportefeuillehouders wordt aangeboden aan de Unie van Waterschappen als input voor de landelijke notitie voor alle waterschappen en het BO KRW (december 2023).
- Het bestuur van de NBWB stelt de notitie met acties vast als basis voor gesprekken met provincies, gemeenten en andere partners. De notitie wordt onder andere geagendeerd in de RBO's Maas, Schelde en Rijn West (begin 2024).
- De NBWB bespreekt de notitie met onder andere GS van Noord-Brabant en in de overleggen met andere partners (eerste kwartaal 2024).
- De NBWB organiseert een mini-symposium-werkconferentie over het KRW-essay (met de notitie als basis) samen met het programmabureau KRW-Maas.

Notabene: waterschap Rivierenland volgt primair de KRW-planning en afspraken van Rijn-West en levert waar nodig informatie aan voor het proces in stroomgebied Maas.

Bijlage 1: KRW-verantwoordelijkheden van de overheden (coproductie met Universiteit Utrecht)

Rijk

- Systeemverantwoordelijk voor correcte KRW-vertaling in Nederlandse wet- en regelgeving en de verantwoording richting de Europese Unie.
- Ruimtelijke vertaling van de KRW-opgave (nationale omgevingsvisie en omgevingswet).
- Borgen van doorwerking van de KRW vereisten naar andere beleidsterreinen (onder meer mest en gewasbeschermingsmiddelen, exotenbestrijding).
- Vastlegging van doelen en maatregelen voor de Rijkswateren en tijdige realisatie van maatregelen.
- Samenhang & consistentie KRW met Nitraatrichtlijn-NAP-addendum en andere Europese richtlijnen.
- Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving.
- Agenderen normverschillen – afwentelingsopgave bij buurlanden en Europese Commissie (artikel 12 KRW).

Provincie

- Systeemverantwoordelijk voor regionaal water- en bodemsysteem.
- Ruimtelijke vertaling van KRW-maatregelen (provinciale omgevingsvisie en -verordening).
- Regie, kaders en gebiedsgerichte coördinatie grondwater. Zie: [Taken en bevoegdheden grondwater | Informatiepunt Leefomgeving \(iplo.nl\)](#)
- Samenhang Natura2000 en KRW ('watercondities').
- Toezichthouder voor waterschappen en gemeenten plus gebiedsgerichte coördinatie.
- Vastleggen doelen en maatregelen grond- en oppervlaktewaterlichamen en overige wateren.
- Beleid drinkwaterbeschermingsgebieden.
- Monitoring kwantiteit en kwaliteit grondwater (KRW en grondwaterrichtlijn).
- Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving. Handhaving (onder andere grote industriële grondwateronttrekkingen en grondwateronttrekkingen t.b.v. openbare drinkwatervoorziening en bodemenergiesystemen).
- Integraal gebiedsgericht beleid – provinciaal programma landelijk gebied.
- Stimuleren treffen maatregelen door medeoverheden en stakeholders.
- Aanspreken van het Rijk ingeval van (vermeende) niet correcte omzetting en uitvoering van EU-regelgeving.
- Agenderen afwentelingsopgave bij de buurlanden.

Waterschap

- Waterwet: integraal beheerder van het watersysteem (grond- en oppervlaktewater).
- Uitvoering maatregelen herinrichting watersystemen en waterketen (zuivering huishoudelijk afvalwater).
- Advisering van provincie over begrenzingen waterlichamen, (technische) doelaanpassingen en maatregelen.
- Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving.
- Maatwerkvoorschriften stellen (nu: Keur, vanaf 1/1/2024: Waterschapsverordening).
- Basiskennis op orde van het watersysteem.
- Monitoring waterkwaliteit (oppervlaktewaterlichamen en overige wateren).
- Randvoorwaarden stellen aan sportvisserij (visbeheerplannen).
- Adviseren van gemeenten over maatregelen watersystemen in bebouwd gebied.
- Stimuleren van treffen van maatregelen door andere stakeholders.
- Vergroten van waterbewustzijn van inwoners en ondernemers.
- Beoordelingskader voor onttrekkingen oppervlaktewater en grondwater.
- Aanspreken van het Rijk ingeval van (vermeende) niet correcte omzetting en uitvoering van EU-regelgeving.
- Agenderen afwentelingsopgave bij de buurlanden.

Gemeenten

- Zorgplicht voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving (waaronder water- en bodemsysteem).
- Ruimtelijke vertaling van maatregelen en bodemgebruik (omgevingsvisie en -verordening; bestemmingsplannen).
- Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (o.a. indirecte lozingen).
- Uitvoering van maatregelen in steden/dorpen en buitengebied:
 - ecologische verbindingzones
 - zwemwateren
 - riooloverstorten, afkoppelen hemelwater, lekkende riolen
 - gebruik van duurzame bouwmaterialen
 - duurzaam onkruidbeheer
 - randvoorwaarden sportvisserij en recreatie
 - stimuleren vergroten aandeel onverhard oppervlak
- Vergroten bewustzijn van inwoners en ondernemers.
- Aanspreken van het Rijk ingeval van (vermeende) niet correcte omzetting en uitvoering van EU-regelgeving.

Bijlage 2: Overzicht van voorgestelde acties (KRW-tijdlijn)

Aanbevelingen en acties	2024	2025	2026	2027	Wie?
Thema I: Eigen verantwoordelijkheid nemen					
Sub-thema 1a: VTH-Impuls (Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving)					
Aanbeveling 1: Inventariseer bestaande vergunningen, bezie of deze nog adequaat zijn en of deze nog aangescherpt dienen te worden in verband met het bereiken van de KRW-doelen, stel zo nodig aanvullende voorschriften.					
Actie I-1: Actualiseren van bestaande watervergunningen op KRW-vereisten	X	X			Elk waterschap
Actie I-2: Gesprek starten met het Rijk over de KRW-verbeterdoelstelling i.r.t. de vergunningverleningssysteem (in het landelijke VTH-overleg).	X				NBWB UvW
Aanbeveling 2: Zorg dat de rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's) op tijd aan de KRW-vereisten voldoen en aan de aanvullende eisen die vanuit de Richtlijn Stedelijk Afvalwater worden gesteld.					
Actie I-3: Definitie KRW-proof rwzi's vaststellen. Wat moet er voor 2027 gebeuren (strikt KRW) en wat na 2027 (nieuwe richtlijn stedelijk afvalwater)?	X				Rijk UvW/Stowa IPO
Actie I-4: Besluit nemen over eventuele aanvullende rwzi-maatregelen (voor en na 2027).	X	X			Elk waterschap
Actie I-5: Eventuele haalbare aanvullende rwzi-maatregelen uitvoeren.		X	X	X	Elk waterschap
Aanbeveling 3: Ga voortvarend door met de intensivering van VTH-projecten en zorg dat dit optimaal op orde is.					
Actie I-6: Actualiseren van bestaande lozingsvergunningen (periodiek = elke vier tot acht jaar) zie actie I-1.	X	X			Elk waterschap
Actie I-7: Probleemstoffen en bronnen in beeld brengen per (stroomgebied) van KRW-waterlichaam.	X				Elk waterschap met omgevingsdienst en
Actie I-8: Bepalen rol en mogelijke (aanvullende) acties van VTH en omgevingsdiensten voor aanpak van probleemstoffen. Besluit uiterlijk begin 2025.	X				Elk waterschap met omgevingsdienst en
Aanbeveling 4: Neem aanvullende regels op in de waterschapsverordening ten aanzien van (grond)wateronttrekkingen en (directe) lozingen ter bescherming van drinkwaterbronnen.					
Aanbeveling 5: Inventariseer alle grondwateronttrekkingen en stel aanvullende eisen waar niet voldaan wordt aan de eisen voor de goede kwantitatieve grondwaterstoestand.					
Actie I-9: Droogteaanpak Brabant vertalen naar VTH-acties en acties ter bescherming van drinkwaterbronnen (waaronder ook het organiseren van alternatieve bronnen voor diepe grondwateronttrekkingen).	X	X	X	X	Partijen van het Breed Bestuurlijk Overleg Grondwater Brabant
Aanbeveling 6: Bezie de eigen algemene regels die de vergunningplicht vervangen en kijk of deze voldoende zijn om de KRW-doelen te halen en of er gekozen moet worden voor aanvullende maatwerkvoorschriften op specifieke locaties.					
Aanbeveling 7: Bezie de algemene regels die het Rijk heeft gesteld en beoordeel of er gekozen moet worden voor aanvullende maatwerkvoorschriften op specifieke locaties (generiek beleid ligt meer op het terrein van het Rijk).					
Aanbeveling 8: Investeer in gebruikmaking van het adviesrecht dat de waterschappen hebben waar het gaat om indirecte lozingen, maak zo nodig gebruik van een bindend advies (dat onder de Omgevingswet zal komen te vervallen).					
Aanbeveling 9: Overleg met de Brabantse waterschappen of gezamenlijk beleid ontwikkeld kan worden voor het aanscherpen (of zelfs intrekken) van vergunningen, het stellen van maatwerkvoorschriften of maatwerkregels en hoe men zal reageren op verzoeken van derden hieromtrent.					
Aanbeveling 10: De extra bestuurlijke afwegingsruimte die het waterschap krijgt onder het regime van de Omgevingswet kan aanleiding zijn om de eigen waterkwaliteitsregels aan te scherpen in een toekomstige					

Aanbevelingen en acties	2024	2025	2026	2027	Wie?
versie van de waterschapsverordening. Dat is niet een geheel vrijblijvende keuze. Indien niet aan de KRW-doelen wordt voldaan en de eigen regelgevende bevoegdheid niet maximaal wordt benut, zal gemotiveerd moeten worden waarom niet voor aanvullende regelgeving is gekozen. Aanbeveling 11: Maak indien nodig gebruik van de mogelijkheid om een aansluitvergunning te eisen voor lozingen vanuit de openbare riolering op de rwzi's of in plaats daarvan algemene regels te vast te stellen in de keur en t.z.t. waterschapsverordening. Dit is juridisch mogelijk. Het vervallen van het bindend adviesrecht ten aanzien van indirecte lozingen onder de Omgevingswet zou daarvoor een extra argument kunnen zijn.					
Actie I-10: Uitwerken van een set basis spelregels voor gebiedsspecifieke maatwerkregels onder het regime van de Omgevingswet ('Bruidsschat project'). Voor majeure wateropgaven met impact op de ruimtelijke ordening is het namelijk belangrijk om met de medeoverheden in Brabant tot een consistent stelsel te komen van beleidsregels, verordeningen en instrumenten.	X				Brabantse waterschappen Provincie Noord-Brabant
Actie I-11: Gebiedsspecifiek maatwerk ontwikkelen via aanpassingen in de waterschapsverordening en ontwerp/of aanpassing van beleidsregels.	X	X			Elk waterschap
Actie I-12: Aanpak van indirecte lozingen onder regime Omgevingswet tegen het licht houden en waar nodig aanpassingen voorstellen in rollen, verantwoordelijkheden en instrumentarium.	X				Rijk UvW IPO VNG
Actie I-13: Grip op (in)directe lozingen – in beeld brengen wat de belangrijkste probleemstoffen - bronnen zijn vanuit (in)directe lozingen (waaronder MKB). En dan handelingsperspectief bepalen en vertalen naar maatregelen.	X				Elk waterschap Omgevingsdienst en
Aanbeveling 12: Besteed aandacht aan de aanvullende eisen die in de jurisprudentie van het Hof van Justitie zijn gesteld aan de bescherming van drinkwaterbronnen en pas hier ook bestaande toestemmingen op aan.					
Actie I-14: Aanvullende eisen (jurisprudentie) vertalen naar beleid voor bescherming van drinkwaterbronnen.	X	X			Provincie Brabant Water/Evides
Aanbeveling 13: Zorg dat bij iedere toestemming (vergunning of project-ook eigen projecten) getoetst is aan de KRW-doelen en niet alleen aan het waterbeheerprogramma. Soms zal de landelijke emissie-immissietoets volstaan, maar onderzoek of een aanvullend toetsingskader ontwikkeld moet worden voor activiteiten met invloed op de ecologische kwaliteit of voor activiteiten die de kwaliteit van de 'overige wateren' negatief beïnvloeden. Aanbeveling 14: Toetsen watervergunningen direct aan KRW-doelen die gelden voor het betreffende waterlichaam. Hiervoor dient met spoed – en bij voorkeur in samenwerking met andere waterbeheerders - een toetsingskader te worden ontwikkeld voor de toetsing aan de ecologische doelen.					
Actie I-15: In afstemming met het Rijk zorgen voor een eenduidig nationaal KRW-toetsingskader (inclusief ecologische aspecten en overige wateren) dat alle waterbeheerders kunnen toepassen.	X				IenW UvW Stowa IPO
Actie I-16: Bij alle water-gerelateerde ruimtelijke plannen en (voorgenomen) lozingen op oppervlaktewater zorgen voor een consistente toetsing aan KRW-vereisten waaronder ecologische aspecten. Deze moet transparant zijn en makkelijk terug te vinden voor eenieder die daar kennis van wil nemen (publieke toegankelijkheid).	X	X	X	X	Elk waterschap
Thema I: Eigen verantwoordelijkheid nemen Sub-thema 1b: Monitoring					
Aanbeveling 15: Monitor de effectiviteit van voorgenomen inrichtingsmaatregelen en pas deze zo nodig – bij gebleken ineffectiviteit – aan. Aanbeveling 16: Zorg dat de monitoring geschikt is om niet alleen toestand en trends te meten, maar ook de effectiviteit van maatregelen en bron van de problemen. Aanbeveling 17: Reageer adequaat op monitoringsresultaten en pak de bron van de problemen ten aanzien van de waterkwaliteit aan, voor zover dat binnen de waterschapsbevoegdheden ligt, effectief en efficiënt is.					

Aanbevelingen en acties	2024	2025	2026	2027	Wie?
Actie I-17: Inzet van de waterschappen is zorgen voor opname van spelregels voor effectmonitoring in het landelijk KRW-protocol voor monitoring. Via de Unie van Waterschappen met IenW. Naast Toestand en Trends uitbreiden met effectmonitoring.	X	X			NBWB via UvW IenW
Actie I-18: Opnemen van effectmonitoring in projectplannen voor KRW-maatregelen. En het KRW-monitoringprogramma aanpassen met effectmetingen. Aandachtspunt: Pas monitoring aan op aanbevelingen uit het rapport 'Schoon water voor Rijn-west, 'analyse handelingsperspectief stoffen' van Jaap Postma.	X	X	X	X	Provincies (grondwater) Waterschappen (oppervlaktewater)
Actie I-19: Monitoringsresultaten laten doorwerken in het dagelijks werk (van nader onderzoek naar bronnen aanpakken of anderen aanspreken).	X	X	X	X	Provincies (grondwater) Waterschappen (oppervlaktewater)
Thema I: Eigen verantwoordelijkheid nemen Sub-thema 1c: Planvorming					
Aanbeveling 18: Het is een interessante vraag in hoeverre de waterschappen de brede beekdalen als oppervlaktewaterlichaam en/of beschermingszones kunnen aanmerken. Die begrenzing bepaalt immers ook de reikwijdte van het juridisch instrumentarium dat de waterschappen kunnen inzetten.					
Actie I-20: Uitvoeren juridische analyse van (on)mogelijkheden voor aanmerken van brede beekdalen als oppervlaktewaterlichaam en/of beschermingszone. En er een besluit over nemen.	X				IenW IPO UvW VNG
Aanbeveling 19: Let bij (ruimtelijke) planvorming en wateradviezen voldoende op waterkwaliteitsaspecten. Aanbeveling 20: Laat de Kamerbrief Water en Bodem Sturend in de komende jaren leidend te zijn bij beheer en planvorming en de beoordeling van (ruimtelijke) plannen en besluiten van andere overheden. Aanbeveling 21: Maak een onderscheid tussen wat nodig is voor de KRW en bereikt moet zijn voor 2027 en de inspanningen die moeten worden gedaan voor het NPLG en andere dossiers. Stel prioriteiten en kies voor win-win situaties waar dit niet leidt tot grotere aansprakelijkheidsrisico's. Aanbeveling 22: Nu er nog maar weinig tijd over is om aan de KRW-verplichtingen te voldoen verdient het aanbeveling om een duidelijke keuze te maken voor de mix aan verplichte en vrijwillige maatregelen. Indien vrijwillige maatregelen niet op tijd tot het gewenste resultaat leiden is dit de verantwoordelijkheid van het waterschap.					
Actie I-21: Afwegen en besluiten binnen welk kader de aanvullende instrumenten die in de factsheet van FLO-legal (aanpassingen grondgebruik) zijn beschreven, kunnen of moeten worden ingezet.	X				IenW Provincies Waterschappen Gemeenten
Actie I-22: Vroeg aan tafel zitten bij ruimtelijke ontwikkelingsplannen voor stedelijk en landelijk gebied. Goed borgen in overleggen met gemeenten (en provincie).	X	X	X	X	Waterschappen
Actie I-23: Ervoor zorgen dat de afgesproken KRW-maatregelen zoveel mogelijk voor eind 2027 zijn uitgevoerd of in gang gezet. Verschuivingen in het pakket inrichtingsmaatregelen uit de waterbeheerprogramma's kan (tussen gebieden en maatregelen) zolang het afgesproken totaalvolume (km, ha, stuks) niet in gevaar komt (=adaptief programmeren). En mits gedegen onderbouwd met onder andere watersysteemanalyses.	X	X	X	X	Waterschappen
Actie I-24: Adviseren over de links tussen de KRW-opgave en de PPLG's (wat voor en wat na 2027?).	X	X	X	X	RBO Rijn West RBO Maas RBO Schelde
Thema II Gedeelde verantwoordelijkheid – aanspreken					
Aanbeveling 23: Blijf als Brabantse waterschappen ook zelf investeren in grensoverschrijdende afstemming en samenwerking met de buitenlandse regionale en lokale autoriteiten. Lokale of regionale afstemming kan					

Aanbevelingen en acties	2024	2025	2026	2027	Wie?
vanwege goede contacten op dat niveau immers effectiever zijn dan afstemming op nationaal (of gewestelijk) niveau), waar men meer op afstand staat van de lokale en regionale problematiek.					
Actie II-25: Stappenplan opstellen Rijk-provincies-waterschappen over agendering afwenteling buurlanden en vaststellen in RBO Maas (en Schelde). Aandachtspunten: waterschap Rivierenland en waterschap Scheldestromen zijn geen deelnemer van de werkgroep Buurlanden Maas. Waterschap Rivierenland werkt samen met de provincie Gelderland aan internationale afstemming. Ook provincie Zeeland en Rijkswaterstaat Zee en Delta werken aan internationale afstemming (zoals rondom het PFAS-dossier met Vlaanderen).	X (K1)				Werkgroep Buurlanden Maas RBO Maas RBO Schelde RBO Rijn-West
Actie II-26: Oplossingsgerichte afwentelgesprekken voeren met de buurlanden (dossieropbouw).	X	X	X	X	Provincies Waterschappen IenW (bij opschaling)
Actie II-27: Samenwerkingsacties/(Europese) projecten organiseren en uitvoeren met buurlanden (dossieropbouw).	X	X	X	X	Provincies Waterschappen Gemeenten IenW
Aanbeveling 24: Zorg voor voldoende kennis binnen de organisatie over de KRW en de consequenties van Europeesrechtelijke verplichtingen. Aanbeveling 25: Verken bij mogelijk schade vanwege aansprakelijkheid van het waterschap die veroorzaakt is door andere overheden en niet aan het waterschap is te wijten de mogelijkheid van regres. Aanbeveling 26: Zorg dat mogelijke aansprakelijkheidsrisico's goed in beeld zijn en handel daar adequaat naar, alhoewel de invulling van wat adequaat is deels afhankelijk is van politiek-bestuurlijke keuzes. Aanbeveling 27: Neem de eigen verantwoordelijkheid serieus, en wijs niet alleen naar anderen. De aansprakelijkheidsrisico's zijn reëel en veel van de risico's komen eerst op het bord van de waterschappen. Zorg dat oprecht gezegd kan worden dat alles is gedaan wat binnen de eigen mogelijkheden ligt.					
Actie II-28: Een juridisch adviseur van waterschap Brabantse Delta neemt (namens de vier Brabantse waterschappen) deel aan de landelijke KRW Impuls werkgroep voor voorbereiding op KRW-rechtszaken.	X	X	X	X	Waterschap Brabantse Delta
Actie II-29: Landelijke juridische afstemming in de KRW-juristen werkgroep van de Unie van waterschappen.	X	X	X	X	Elk waterschap
Actie II-30: Bij elk waterschapsproject waar KRW-aspecten een onderdeel van uitmaken standaard een scan/analyse uitvoeren van mogelijke aansprakelijkheidsrisico's. Vanuit praktijkvoorbeelden en bij specifieke vragen input leveren aan de landelijke werkgroep (zie I-28).	X	X	X	X	Elk waterschap
Aanbeveling 28: Spreek andere overheden formeel aan op de gekozen benadering van rijk, provincies en waterschappen dat waterschappen de maatregelen uitvoeren die in de beheerplannen zijn opgenomen en dat daarbij het uitgangspunt van de waterschappen is dat de andere overheden ook de hen toebedeelde maatregelen nemen. Wijs erop dat de waterschappen niet kunnen zorgen voor doelbereik als ook andere overheden hun verantwoordelijk niet nemen. Wijs daarbij op de effectiviteit van generieke en aanvullende maatregelen bij het kunnen behalen van de doelen. Wijs ook op het risico dat KRW-doelen niet in 2027 kunnen worden bereikt als vertraging ontstaat op andere dossiers, waarin maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit worden voorzien die noodzakelijk zijn voor het bereiken van de KRW-doelen (zoals het NPLG en de stikstofproblematiek). Wijs erop dat de waterschappen alle maatregelen zullen nemen die geschikt (effectief en efficiënt) zijn en binnen hun bevoegdheden liggen (en doe dat dan ook, zie verder hierna). Hiervoor kunnen bestaande gremia als het RBOM worden gebruikt, maar zorg dat afspraken namens alle vier de waterschappen mede worden ondertekend. Spoor het Rijk aan om blijvend aandacht te hebben voor grensoverschrijdende samenwerking om de verontreiniging vanuit het buitenland te verminderen. Aanbeveling 29: Verdeel de lusten en lasten billijk over de verschillende betrokkenen binnen het waterschap, om zo de legitimiteit en het draagvlak voor het noodzakelijke strengere beleid te vergroten. Dit kan ook zorgen voor rechtszekerheid en rechtseenheid binnen het Maasstroomgebied.					

Aanbevelingen en acties	2024	2025	2026	2027	Wie?
Actie II-31: Organiseren van een mini-symposium – werkconferentie met de partners in het stroomgebied van de Maas. Inzet: kennis en ervaring delen en waar nodig aanvullende afspraken maken over de KRW inzet van eenieder.	X (K1)				NBWB Programmabureau Maas
Actie II-32: Deze notitie met voorgestelde acties agenderen in het overleg tussen NBWB en GS van Noord-Brabant.	X (K1)				NBWB, via Regiegroep Water
Actie II-33: Deze notitie met voorgestelde acties agenderen binnen RBO Rijn-West en RBO Schelde en aanbieden aan de Unie van Waterschappen als input voor een landelijke notitie.	X (K1)				NBWB
Actie II-34: Waar nodig gesprekken voeren met diverse partners en formeel in brieven en zienswijzen vastleggen (aanspreken van anderen, waaronder buurlanden).	X	X	X	X	Elk waterschap en via NBWB
Thema III motivering keuzes en toepassing uitzonderingsbepalingen					
Aanbeveling 30: Motiveer overtuigend dat de gebruiksfunctie landbouw valt onder 'andere even belangrijke duurzame activiteiten voor menselijke ontwikkeling', die art. 4 lid 3 sub a onder V KRW wel erkent als reden voor aanwijzing. In onze ogen ligt dat bij een agrarische gebruiksfunctie niet direct voor de hand. Dat geldt zowel voor het vaststellen van de doelen als de aanwijzing van kunstmatige of sterk veranderde waterlichamen en de vast te stellen maatregelen, waarbij maatregelen die een significant effect hebben op het brede milieu of bestaande gebruiksfuncties buiten toepassing worden gelaten. Waterhuishouding of afwatering zijn wel uitdrukkelijk in art. 4 lid 3 sub a KRW aangewezen als redenen om een oppervlaktewaterlichaam als sterk veranderend of kunstmatig aan te merken. Wel zal dan steeds moeten worden gemotiveerd dat het belang van de waterhuishouding of afwatering (ten dienste van de agrarische functie) vanwege technische onhaalbaarheid of onevenredig hoge kosten niet met andere, voor het milieu aanmerkelijk gunstiger middelen kan worden bereikt. In dat kader verdient het bovendien aanbeveling om de redenen voor aanwijzing van oppervlaktewaterlichamen als sterk veranderend of kunstmatig en de toekenning van de maatschappelijke functies van het watersysteem in het provinciale waterprogramma goed op elkaar af te stemmen. Aanbeveling 31: Wanneer men zich beroept op artikel 4 lid 7 KRW of elke andere uitzonderingsbepaling dient dit per waterlichaam goed onderbouwd en gemotiveerd te worden. Ook indien er sprake is van een tijdelijke achteruitgang, dient men zich te beroepen op artikel 4 lid 7 KRW, met de bijbehorende strenge motivering. Aanbeveling 32: Let op dat het gebruik een technische doelaanpassing (door de provincie) niet als 'geitenpaadje' voor een doelverlaging wordt gebruikt. Heb in dat kader een goed oog voor de motivering van de technische doelaanpassingen door de provincie.					
Actie III-35: Opstellen van een KRW-handreiking voor de onderbouwing van keuzes en het gebruik van uitzonderingsbepalingen door provincies en waterschappen (en gemeenten).	X				IenW IPO UvW VNG
Actie III-36: Uitwerken van argumentatielijnen voor alle KRW- waterlichamen. Inspraak via de ontwerp stroomgebiedbeheerplannen en provinciale water- en bodemprogramma's (2026-2027).		X	X	X	Rijkswaterstaat Provincies Waterschappen